

Maria Lähteenmäki:

VUOSISADAN NAISLIIKE

Sosialidemokraattinen naisliitto yhteiskunnallisena vaikuttajana ja puolueen sosiaalisena omatuntona 1900-2000

Leipää vaativia ranskattaria matkalla Versaillesiin 5.10.1789.

1900-lukua voidaan perustelluksi nimittää naisliikkeen ja sosialidemokratian vuosisadaksi, siksi vahvan leiman kumpikin kansanliike on jättänyt vuosisadan historiaan. Näin ainakin pohjoismaissa. Ei ole sattuma, että työväenliikkeen ja naisasialiikkeen ensimmäiset yhdistykset perustettiin samana vuonna (1883). Kansallisuusaatteen innoittamia järjestöjä yhdisti Ranskan suuren vallankumouksen tasa-arvovaatimus. Ajan suuret liberaalit uudistukset elinkeino- ja muuttovapauksineen puolestaan tarjosivat niille kokoontumisen ja sanan vapauden. Naisasialiikkeen ja varhaisen työväenliikkeen yhteistyö murtui 1890-luvulla työväenliikkeen radikalisoitumisen myötä. Tästä erosta syntyi työläisnaisliike.

Suomen vanhin poliittinen naisjärjestö

Työläisnaisten liitto perustettiin Helsingissä heinäkuun 4. päivänä 1900. Se oli Suomen ensimmäinen poliittinen naisjärjestö. Työläisnaisten järjestäytyminen voidaan nähdä Keski-Euroopassa 1700-1800-luvulla esiintyneiden työläisnaisten leipämellakoiden jatkeena. Myös Suomessa ensimmäiset työläisnaisaktiivit vaativat aluksi leipää, sen sijaan aatteellinen sanoma oli vielä selkiytymätön.

Suomen Työväenpuolueen miesten johdolla naiset löysivät kuitenkin muutamassa vuodessa tiensä sosialismin klassikoiden pariin ja työläisnaisliike politisoitui. Toimintatapansa ja poliittisen retoriikkansa naisliike sai etenkin saksalaisilta ja ruotsalaisilta aatesiskoiltaan. Vaikutteita oli saatu myös kotimaisilta naisasianaisilta, joista eräät näyttivät kädestä pitäen, miten kokouksista tuli tiedottaa, miten niitä johdettiin, mitkä olivat tärkeitä keskusteluaiheita ja mistä sai tietoa naisliikkeen synnystä. Vuoteen 1903 mennessä naisasianaisien ja työläisnaisten yhteistyö viileni ja työläisnaiset valitsivat luokkataistelun tien.

Äänioikeusuudistus 1906

Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 1907 valittiin parlamenttiin 19 naista, joista yhdeksän oli sosialidemokraattia.

Nuori työläisnaisten liitto joutui tulikasteeseen tuoreeltaan. Ensimmäinen venäläistämiskausi (1899-1905) ja kiihtyvä äänioikeustaistelu kasvattivat 300 jäsenen naisliitosta aktiivisen vaikuttajan. Naisliiton ensimmäiset johtajat, kuten Ida Aalle-Teljo, Maria Laine, Olga Tainio ja Miina Sillanpää, kasvoivat puoluekursseilla, kiertävinä puhujina ja puolueen miesten ohjauksessa itsetietoisiksi, sanavalmiiksi ja rohkeiksi. He olivat aikansa radikaaleja vaatiessaan aviottomille äideille inhimillistä kohtelua ja aviovaimoille kansalaisoikeuksia, piioille ja pyykkäreille oikeutta tulla valituksi eduskuntaan ja rahvaan lasten kouluttamista. Konservatiivit pilkkasivat ensimmäisten työläisnaisjohtajien pukeutumista, nauroivat heidän häpeämättömille vaatimuksilleen ja nimittelivät heitä jopa huonoiksi naisiksi. Uudistajan ja uranuurtajan tie ei ollut helppo.

Ennakkoluulottomalla ja sinnikkäällä toiminnallaan äänioikeuden puolesta ja venäläistämistä vastaan työläisnaiset tekivät itsensä uskottaviksi ja lunastivat palkkiona naisillekin ääni- ja vaalioikeuden 1906. Sosiaalidemokraateille voitokkaissa ensimmäisissä eduskuntavaaleissa parlamenttiin tuli valituksi peräti 80 työläisedustajaa, joista yhdeksän naisliiton aktiivia. Ajan kanssa naisten **osuus** kasvoi.

1918 kriisi

Lahtelainen punakaartilaispariskunta.

Sosiaalidemokraattinen liike koki ensimmäisen suuren hajaannuksensa vallankumousvuosien 1917-18 seurauksena. Tammikuun lopulla 1918 alkanut ja runsaan kolme kuukautta kestänyt kansalaissota repäisi juuri itsenäistyneen Suomen syvään sisäpoliittiseen kriisiin, josta on ollut vaikea toipua. 1920-luvun Suomi oli epäluuloisten

leirien aikaa: punaiset keskittivät kansalaisaktiivisuutensa, kulttuuririentonsa ja harrastuksensa työväentaloille, ostonsa työväen osuukauppoihin ja raha-asiansa työväen säästöpankkeihin. Porvarillinen Suomi vastaavasti nuorisoseuraintaloille ja suojeluskuntiin.

Poliittisesta jaosta huolimatta maltillisen sosiaalidemokraattisen naisliikkeen aktiviteetti suuntautui samaan suuntaan kuin porvarillistenkin naisten työ eli kotitalouskursseihin, lastensuojeluun ja naisten aseman kohentamiseen. Ilmiö oli sama kuin muuallakin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Yhteiskunnallisen ilmapiirin oikeistolaistuminen kiihdytti vaatimuksia äitien jäämisestä kotiin hoitamaan lapsiaan ja kotiaan. Naisten toiminta-alueeksi määriteltiin koti, miesten julkinen elämä. Uutena vaatimuksena naisilta odotettiin kuitenkin myös yhteiskunnallista valvetuneisuutta. Naisliikkeen tavoitteena oli ammatillistaa äitiys. Sosialidemokraattisessa naisliitossa käytännön kurssien kulta-aika kesti aina 1950-luvun lopulle saakka.

Sosiaalisen turvallisuuden puolesta

Naisliiton toiminnassa oli sen perustamisesta lähtien noussut keskeiselle sijalle sosiaalinen toiminta. Kesäsiirtolat, ensikoti-toiminnan aloittaminen, äitien lomatoiminnan kehittäminen, vanhusten asumistason kohentaminen ja kuluttajavalistus tehtiin sosialidemokraattisen naisliiton sinnikkään työn tuloksena. Nämä työmuodot eriytettiin sittemmin omiksi järjestöikseen. Ensin itsenäistyi Ensi kotien Liitto (1945), sitten Lomakotien liitto (1951) ja Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto (1953) sekä lopuksi Kuluttajaliitto (1957).

Sosiaalidemokraattisilla naisilla on ollut tärkeä osa myös

äitiyssuojelulain ja kansaneläkelain säätämisessä, naimisissa olevien naisten saattamisessa täysivaltaisiksi (joka tapahtui vasta vuonna 1930 lailla). Kaiken kaikkiaan naisliiton työ 1920-30-luvulla oli pohjana sodan jälkeen toteutetulle sosiaaliselle uudistustyölle.

Naiset sodassa

Naisliittolaiset ompelivat pukuja sotilaille.

Toisen maailmansodan aikana sosialidemokraattinen naisliitto oli läheisessä yhteistyössä muiden naisjärjestöjen ja Suomen huollon kanssa. Naisliiton naisia oli mukana lähes kaikissa kriisiajan organisaatioissa Naisten työvalmiusliitosta Rajan Apu-järjestöön, romunkeräyksestä sotaorpojen [kummijärjestöihin](#) ja työtupatoiminnasta naapuriapuun.

Kaiken kaikkiaan sota-aika merkitsi naisille lisääntynyttä työtaakkaa. Sotatarviketehtaat ja maatilat tarvitsivat naistyövoimaa miesten ollessa rajoilla. Miehet tuli aseistaa, vaatettaa ja muonittaa. Haavoittuneet tuli hoitaa ja kaatuneet haudata. Naisia oli paljon myös viihdytysseurueissa ja kanttiineissa. Henkinen maanpuolustus vaati kotirintaman naisilta paljon: naisten oli oltava lujia heikoimmallakin hetkellä.

Sodan jälkeen sosialidemokraattinen naisliitto joutui uuden tilanteen eteen. Puolueen johtoon nousi rintamalla olleet asevelisocialistit, jotka suhtutuivat kriittisesti naisten erillistoimintaan yleensä ja kotitalousvalistukseen erityisesti.

1950-luvun kulttuurimurros

Sodan jälkeen alkanut Sosialidemokraattisen naisliiton kamppailu päättyi vuoden 1957 puoluehajaannukseen. Naisliiton kiirastuli ei ollut yksinomaan suuntaistelua leskisläisen ja skogilaisen rintaman välissä, vaan myös vanhojen veteraanien keskeinäistä eripuraa ja toisaalta vanhojen järjestöjyrien ja uuden naissukupolven välistä valtataistelua. Uusi naissukupolvi halusi astua Martta Salmela-Järvisen ja Tyyne Leivo-Larsson paikalle. Nämä eivät olleet vallanvaihdokseen kuitenkaan valmiita.

Naisliiton hajaannuksessa oli kyse myös poliittisen kulttuurin muutosprosessista. Vanhan työväenliikkeen

raittiusintoilijat saivat väistyä kapakkakokousten tieltä, demokraattinen päätöksentapa sai rinnalleen yksittäisten johtajien sanelupolitiikkaa. Kielitaitoiset, näyttävät ja nuoret naiset pöllyyttivät naisliiton toimintaperiaatteita.

Kriisi johti siihen, että sosialidemokraattinen naisliitto jakautui kahtia vuonna 1959, jolloin perustettiin Sosialidemokraattisten Naisten Keskusliitto. Naisliiton hajaannus kesti 20 vuotta. vasta kun uudet johtajat astuivat liittojen johtoon, oltiin kypsä yhdistymiselle, mikä tapahtui vuonna 1979.

Paitsi suuntariidat ja kulttuurimurros oli naisliiton hajaannuksen taustalla kyse naisliiton tulevaisuudesta. Tarvittiiko sosialidemokraattista naisliittoa lainkaan ja missä muodossa. Tämäkin kiista ratkesi yhdistymiskokouksessa. Sosialidemokraattisia Naisia ei enää rekisteröity erilliseksi naisliitoksi, vaan siitä tuli organisatorisesti kiinteämpi osa puoluetta.

Puolue ja tasa-arvo

Socialidemokraattinen puolue, kuten muutkin puolueet, on ollut pitkään miesten johtama järjestö. Naisliitolla oli puolue toimikunnassa aina 1960-luvulle saakka ns. yhden naisen kiintiö. Tilannetta kuvaa hyvin se, että puolueen johtoon valittiin ensimmäisen kerran nainen varapuheenjohtajaksi vuonna 1972. Puoluesihteerinä on ollut nainen ainoastaan kerran, vuosina 1987-91.

Sosiaalihallituksen pääjohtaja Alli Lahtinen oli yksi eturivin naispoliitikkoja 1960-1970-luvulla. Kuvassa Lahtinen näyttelijä Hannu Kahakorven kanssa television viihdeohjelmassa 1960-70-luvun vaihteessa

Puoluekokouksissa naisedustus on ollut alhainen niin ikään 1960-luvulle saakka eli noin 10 % edustajista oli naisia. Naisten osuus puoluekokouksissa alkoi kasvaa selvästi vasta 1980-90-luvulla. Sosialidemokraattisen puolueen vuoden 1999 puoluekokouksessa Turussa naisedustajien osuus oli 33 %. Samaan aikaan puolueessa on naisjäseniä noin 40 %.

Puolueen kansanedustajista naisten osuus on vaihdellut siten, että heikoimmin naisia on ollut 1920-50-luvulla eli aikana, jolloin naisliitto suuntautui kodinhoitovalistukseen. Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa (1907) sosiaalidemokraattisten naisten osuus oli 11 % puolueen kaikista edustajista, vuoden 1999 vaaleissa vastaava osuus

oli kasvanut 43 %:iin.

Vaikka Sosiaalidemokraattisessa puolueessa naisten edustusosuus oli pitkään alhainen, on se ollut muihin puolueisiin verrattuna edistyksellinen. Esimerkiksi naisen nimittämisen ministeriksi aloittivat sosiaalidemokraatit jo kapina-aikana 1918. Tuolloin punaisten hallituksessa istui kaksi naisministeriä (Hilja Pärssinen ja Hanna Karhinen). Vuoden 1926-27 Väinö Tannerin vähemmistöhallituksessa istui toisena sosiaaliministerinä Miina Sillanpää. Muissa puolueissa naisministerit hyväksyttiin vasta toisen maailmansodan jälkeen (SKDL 1948, Maalaisliitto 1953 ja Kokoomus 1962).

Kuten edellisistä esimerkeistäkin nähdään, naisten todellinen tasa-arvoistuminen alkoi 1960-luvulta. Sosialidemokraattisilla naisilla oli tässä kehityksessä tärkeä rooli. He ehdottivat naisten asemaa tutkivan komitean nimittämistä Ruotsin mallin mukaisesti. Näin tapahtuikin ja komitea istui vuosina 1966-70. Sen toiminnan seurauksena perustettiin vuonna 1972 Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

Hiljaisen vallankumouksen tie

Sosiaalidemokraattisen naisliikkeen satavuotinen historia osoittaa hyvin sen, kuinka keskeinen rooli naisilla on ollut suomalaisen hyvinvointivaltion luomisessa ja tasa-arvokehityksen edistämisessä. Se, miksi sosiaalidemokraattinen liike voi sadankin toimintavuoden jälkeen hyvin, perustuu yhtäältä siihen, että puolue on kyennyt kasvamaan luokkapuolueesta yleispuolueeksi, mikä on laajentanut sen kannattajakunnan sosiaalista rakennetta. Toinen tärkeä menestyksen salaisuus liittyy puolueen naisten toimintaan. Se on ollut hyvin konkreettista, arkielämän tarpeista nousevaa työtä. Naiset pitivät naisliiton johdon ja jäsenkunnan yhteyksiä aktiivisesti yllä: lähettivät kirjeitä ja paketteja puutteenalaisille, kävivät puhumassa muulloinkin kuin vaalien aikana ja kyselivät neuvoja esimerkiksi naisliiton lehden linjasta. Naiset puheet ja teot olivat sopusoinnussa keskenään.

Vaikka maailma on muuttunut monessa suhteessa paremmaksi sadan viimeisen vuoden aikana, ei sosiaalinen turvattomuus ja ihmisten eriarvoisuus ole väistynyt: se on muuttanut vain muotoaan. Globalisoituva nopeiden muutosten maailma on vakava uusi haaste naisjärjestönaisille.